

Szenes Zoltán[✦]

Látkép a katonagenerációk együttműködéséről¹

DOI 10.17047/HADTUD.2023.33.4.120

A 31. katonanemzedéki találkozó fontos mérföldkő a Bajtársi Egyesületek Országos Szövetségének (BEOSZ) életében. Ott voltam az elsón, a „zászlóbontásnál”, Balatonkenesén, hivatalból, mint hadtáp csoportfőnök, mert az üdülő akkor hozzánk tartozott. Emlékszem a találkozó emelkedett hangulatára, a lelkesedésre, a nagyratörő tervekre. Bár létrehozását 18 bajtársi egyesület kezdeményezte, a törekvés egybeesett a kormányzat és a HM politikai céljaival: depolitizálni a hadsereget, a pártpolitikai kapcsolatokat bajtársi együttműködés váltsa fel, a néphadseregi hagyományokat a magyar történelmi hazafiasságon alapuló katonai tradíciók kövessék. Azóta számos találkozón vettem részt, főleg a 2000-es évek elején, a HVK törzsigazgatójaként, majd aktív és nyugdíjas vezérkari főnökként, amikor szakmai előadásokat tartottam. Láttam az eredményeket, a fejlődést, a hullámvasút-szerű mozgásokat, hallottam a nehézségekről, az új kor új problémáiról.

A BEOSZ és a Magyar Hadtudományi Társaság, amelyet képviselek most, egyidősek, mindkét szervezet 1990-ben alakult. Az MHTT létrehozását – amelyet a Kiss Károly Hadtudományi Klub javasolt (decemberben ünnepeljük a 40 éves évfordulóját) – ugyanolyan lelkesedés kísérte, mint a BEOSZ-ét: leszakadunk a szovjet hadtudományról (amit most az orosz–ukrán háború miatt újra tanulmányoznunk kell), létrehozunk a nemzeti hadtudományt, összefogjuk mindazokat, akik a tudományos kutatás és ismeretterjesztés eszközeivel kívánják szolgálni a hazát. Anélkül, hogy részletesen ismerném a BEOSZ belső helyzetét, nyugodtan mondhatom, hogy hasonló mozgások jellemzők a mi társaságunkra is. Ennek oka egyszerű: itt élünk és működünk, azonos szférában dolgozunk, tevékenységünket ugyanazon tényezők

---

✦ Magyar Hadtudományi Társaság, elnök, egyetemi tanár –
Hungarian Association of Military Science, president, professor emeritus;
Email: mhht@uni-nke.hu; <https://orcid.org/0000-0003-1686-2273>

1 Az írás a Bajtársi Egyesületek Országos Szövetsége XXXI. Katonanemzedékek Találkozóján (Bálna Honvédelmi Központ, 2023. november 27.) elmondott beszéd szerkesztett változata.

határozzák meg! A generációk közötti együttműködés és szolidaritás segít átvészelni a nehézségeket, jó példát mutat a fiataloknak. A BEOSZ küldetésében 4. feladatként szerepel a „nemzedékek közötti szolidaritás” erősítése, ami folyamatos tevékenységet és odafigyelést igényel.

Azzal a tézisszerű megállapítással kezdem, hogy az együttműködés – az erőfeszítések és eredmények ellenére – messze nem olyan jó, mint amit 30 évvel ezelőtt gondoltunk, vártunk, reméltünk.

Bár Zrínyi Miklós, a magyar hadtudomány alapítója *A szigeti veszedelemben* azt tanította, hogy a történéseket *két idősíkban* kell vizsgálni, egyrészt magát a Szigetvár ostromát (ami 1566. augusztus–szeptemberben volt), másrészt *saját korát*, azokat a nemzetközi és hazai politikai viszonyokat, amelyben az eposzát írta.² Az elmúlt évtizedek áttekintésénél nehéz lesz az elhatárolás, nem is lehet bizonyos politikai utalások nélkül a generációs együttműködésről beszélni, hiszen az aktuális politika meghatározza Magyarországon a létviszonyokat. De nem szeretnék politizálni, „Honvédszakszervezet, oszolj” témákról beszélni, mert ez érintheti a BEOSZ érdekvédelmi és érdekképviseleti funkcióját is. Ezt meghagyom a szövetség vezetésének.

A változó sikerességű együttműködésnek számos oka lehet, én háromról – az értékválságról, a módszertani problémákról, a „jógyakorlat” közzétételének hiányosságairól – szeretnék szólni.

1. Értékválság

Igazából ma nem tudjuk, hogy melyek a legfontosabb követendő értékek, pedig az ethosz a tiszti/altiszti kar megkülönböztető jegye, melynek segítségével a katonák követik az erkölcsi szempontból ideális célokat és követelményeket. Az értékek meghatározása minden körülmények között fontos feladat, mert a katonák személyiségét értelmileg (nevelés, oktatás, kiképzés) és gyakorlatban (szolgálatban, a feladatellátás, a működés során) is formálni kell, hogy olyan erények alakuljanak ki, amelyek a viselkedésformát is meghatározzák nemcsak a háborúban, hanem válsághelyzetben és békében is. Ugyanakkor a katonai erények korról-korra változnak, megfogalmazásuk, aktualizálásuk a felsővezetés feladata és közös felelősségünk.

Ma azonban nem látjuk tisztán, hogy milyen értékeket kövessünk. A klasszikusok is más-más erényeket tartottak fontosnak:³ Szun Ce a bölcsességet, a szavahihetőséget, az emberséget, a bátorságot és a szigorúságot, Clausewitz az ítélőképességet és a határozottságot, Moltke a fegyelmet, a pontosságot, engedelmességet és a hűséget, Zrínyi a bátorság, az állhatatosság, az okosság, a felelősség, a hírnév, a becsület, a dicsőség s a lelkielőrelépést tartotta fontos értéknek. Már ekkor megjelent a haza védelmének, „az édes haza” (ahogyan Zrínyi írta) fontossága: „Vitézül védjétek a nemzetet!” – szólt a felszólítás és a fohász! Ma azt látjuk, hogy a haza védelme akár életem feláldozásával

2 R. Várkonyi Ágnes: Apák és fiúk. Nemzedékek és értékrendek a Zrínyi-családban (Ocevi is sinovi. Narastaji Vrijednosti sustavi u obitelji Zrinski) In Sándor Bene, Zoran Ladic, Gábor Hausner (urednici): *Susreti dviju kultura. Obitelji Zrinski u hrvatskoj is madarskoj povijesti*. Zagreb: Matica Hrvatska, 2012. 317–352.

3 Boda Mihály: *A katonai erények. Hadtörténelmi példákkal szemléltetett katonai etikai elmélet*. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021, 22–24.

is a legfőbb követelmény. Ez idén az augusztusi 20-kai tisztavatáson visszatérő elem volt az ünnepi beszédekben. Fel sem vetődik az a dilemma, amit Zrínyi is feszeget a *Szigeti veszedelemben*, amikor a várkapitány a fiának a hősi halál helyett az életben maradást jelölte meg követendő útnak. Ahogy Horatius is írta: „Édes és tisztességes a hazáért meghalni. Édesebb a hazáért élni.”⁴ A másik fontos, sokat hangoztatott követelmény, különösen 2010 után, a politikai lojalitás. A katonának a hazát, a nemzetet kell szolgálni, a kormánynak engedelmeskedni, de jogszabályi keretek között. Ennek fontosságát hangsúlyozta Mark Milley vezérezredes, amerikai vezérkari főnök idén szeptemberben a vezérkarfőnöki átadás-átvétel során. Az Egyesített Katonai Bizottság elnökének köztudottan sok konfliktusa volt az elnökkel, ezért emelte ki leköszönő beszédében, hogy a katonának az alkotmányt kell védeni minden külső és belső ellenség ellen. Idézem: „Mi nem esküszünk királyra vagy királynőre, zsarnokra vagy diktátorra. Nem esküszünk személyekre. Mi esküt teszünk az alkotmányra, esküt teszünk arra az eszmére, hogy hajlandóak vagyunk Amerika védelméért meghalni.”⁵

Ugyanakkor ezek a követelmények nem jelennek meg az MH Etikai Kódexében, amely a hazaszeretetet, a hűséget, a bátorságot, a tiszteletet, a becsületességet és a felelősséget határozza meg fontos katonai erényként. Ezekért az értékekért viszont dolgozni és néha harcolni kell. Ebben meghatározó szerepe a parancsnoki állománynak van, amelynek a kódex egy oldalban sűrített követelményt ír le, amit tőlük a beosztottak, a katonák és a társadalom elvár. A témánk szempontjából fontos elvárás, hogy a parancsnok által irányított szervezet tagjai egységes, bajtársi értékekben gondolkodnak, a szervezeti célok megvalósításáért hatékonyan együttműködő közösséget alkossanak. A parancsnok beosztottjait megvédi a megalapozatlan támadásoktól, a sikert és kudarcot reálisan értékelve, munkatársaival együtt éli meg. A konfliktusok kezelésében határozottan, késedelem nélkül jár el, körültekintő és a szükséges mértékben tapintatos. És lehetne tovább idézni a HM 67/2003 (HK 18) Utasítással kiadott Etikai Kódex előírásait.⁶

Ezzel szemben az ideik – ahogyan a katonai közvélemény hívja – „listázás” során, e követelményekből a 8/2023 (HK 17) Korm. rendelet végrehajtása során szinte semmit nem láttunk, tapasztaltunk. A közösségi médiában megjelent információk, a személyes hírek alapján – tisztelet a kivételnek – hiányzott a kormányzati intézkedés bajtársias végrehajtása. Ezen az sem változtat, hogy a VKF is áldozata lett a létszámcsökkentésnek. Súlyos intézkedés, amely hosszú ideig nyomot hagy a generációk közötti együttműködésben. A „járadékos” mellett megjelent egy új kategória, a „honvédelmi szolgálati járadékos”, akinek már nem az lesz a viszonya a hadsereghez, a társadalmi munkához, közéletiséghez, mint a hagyományos nyugdíjasnak. Ezt a közösségi traumát még sokáig érezzük a jövőbeli működésünk során.

4 Idézet: Horatius: Édes és dicső meghalni a hazáért. (idezetabc.hu) (Letöltés ideje: 2023. november 25.)

5 Gen. Mark Milley delivers defence of democracy in farewell address. PBS News, Sep. 29, 2023. WATCH: Gen. Milley delivers defense of democracy in farewell address | PBS NewsHour (Letöltés ideje: 2023. november 25.)

6 67/2003. (HK 18.) HM Utasítás a Katonai Etikai Kódex közzétételéről, a Honvédségi Etikai Tanács létesítéséről és feladatairól. getpdf (jogtar.hu)

2. Módszertani nehézségek

A politikai, szervezeti és személyi változások, valamint a haderő belső problémái miatt kicsi az aktív állomány részéről az érdeklődés a működésünk, a tevékenységünk iránt, egyre inkább egyedül érezzük magunkat, a vezetés felelőssége és terhe is egyre súlyosabb. Csak példaként mondom, hogy tavaly Társaságunk július 5-én kapta meg a HM támogatást, és ha nem lett volna kutatási pályázatra elnyert pénzünk, akkor fel kellett volna függeszteni a működésünket. A továbbiakban egy kockázati, „legrosszabb forgatókönyv” tervezést végzünk, illetve számos területen megpróbálunk spórolni, hogy túléljük az év kezdeti időszakát.

Az igazi kérdés azonban az, hogyan tudjuk mi, társadalmi szervezetek, többségében nyugdíjasként „aktivizálni” az aktív állományt, ha a fiatalabb generáció saját problémáival küzd, nem tartja fontosnak (más a szocializációja) azt a munkát, amit mi végzünk, gyenge az aktivitás, kicsi a példamutatás. Nemrégén önálló elnökségi napirendben tárgyaltuk az MH-val történő együttműködést, ahol az MH-t képviselő elnökhelyettes „egyponos” érintkezést javasolt, a legmagasabb szolgálati előljárók külön megkeresését annak engedélyezésért, hogy az érdeklődő katonállomány napközben részt tudjon venni tudományos rendezvényeken. Bár a fő cél a „Mission Command”, a küldetés alapú vezetés, mindenki előljárói intézkedésre vár még olyan esetben is, amikor egyébként érdekli a téma, vagy fontos lenne a munkájához.

Ha nincs közös tevékenység, hogyan adjuk át a tapasztalatokat a fiatalabb generációnak? Megint eljutunk az értékek világához, amikor a közösség és az egyén is, belső normának tekinti az együttélést, az együttműködést, a közös élményt, a nehézségek és konfliktusok kezelésének területeit és módszereit, a változások kulturált befogadását. Hogy ez ne egy „Generációs háború” legyen, mint ahogyan ezt egy német filmsorozat ábrázolja, de főleg ne legyen generációk közötti küzdelem vagy érdektelenség.⁷ Az ilyen típusú értékmegőrzésnek vagy újjáteremtésnek fontos terepe lehet az, amit a Szövetség vagy nálunk a Társaság tud nyújtani. Meg kell becsülnünk mindazokat, akik a közösségért dolgoznak, meghatároznak egy adott korszakot, irányt mutatnak, hogy milyen értékeket vigyünk tovább, vagy helyezzünk el az értékek temetőjébe. A hangsúly természetesen itt az értékek továbbvitelén van.

A társaságunknál tudatosan törekszünk erre: fiatalokat vonunk be a munkába (gyakornok hallgatókat, diákokat, doktoranduszokat, oktatókat), törődünk az idősebbekkel (bevezettük a 70 + ötévenkénti születésnap köszöntéseket), úgy alakítottuk át a szervezeti működést, hogy a vezetői garnitúra két ciklus (hat év) után cserélődjön. Nagy figyelmet fordítunk arra, hogy a társasági díjakat, elismeréseket a legméltóbbak kapják meg. Önerős közösségépítő szakmai programokat szervezünk (2023-ban szakmai kirándulást tettünk Bosznia-Hercegovinába, 2024-ben Szerbiát tervezzük), és figyelünk arra, hogy a fiatalok megfelelő lehetőségeket kapjanak. Mert csak így lehet esélyünk a jó értékek megőrzésére és érték közvetítésre a generációk között.

⁷ „Generation War” német második világháborús TV-sorozat (Unsere Mütter, unsere Väter) 2013. (Magyarul Mi anyáink, mi apáink címmel játszották) Mi anyáink, mi atyáink (TV Mini Series 2013) - IMDb (Letöltés ideje: 2023. november 25.)

Ez pedig nem könnyű feladat, mert ma a társaságban öt generáció él együtt: a veteránok / építők generációja, akik 1939 előtt születtek (nemrégén tartottuk a KKKH 40. évfordulóját,⁸ és gondoskodunk arról, hogy a legidősebb alapító tagoknak, akik már nem tudnak eljönni az ünnepségre, személyesen adjuk át a köszönet elismerést); a Baby Boom nemzedék, amihez én is tartozok, az X. generáció (1960–) és Y generáció (1980–), amelyek képviselői a társaság vezetésének többségét adják, és a Z generáció (1995–2010), a legfiatalabb tagok. Az ifjúság képviselői különösen jók a kommunikációs tevékenység segítségével, a szervezésben, a fiatalok (saját korosztály) bevonásában a társasági rendezvényekbe vagy az MTA legfiatalabb tagjáról, Kápolnai Pauer Istvánról (28 éves korában lett az akadémia levelező tagja) elnevezett ifjúsági klubba.

3. *Best Practice / Jógyakorlat hiánya*

A generációs együttműködésnek számtalan jó és rossz példája van, amit közkinccsé kellene tenni: a jó példákat népszerűsíteni, elterjeszteni, a rosszakat pedig megszüntetni és elfelejteni. Jó példaként említem a vezérkari főnökök rendszeres találkoztóját: november közepén meghívott bennünket Böröndi Gábor vezérezredes az „Adaptive Hussars 2023” gyakorlatra,⁹ ahol megnéztük a PzH 2000 önjáró tüzérségi löveg rendszerbeállító lövészetét, illetve „első kézből” kaptunk információkat a komplex gyakorlatról. Vagy nagyon jól működnek a tisztikaszinók, bár azok zömében az aktív állományt fogják össze. Az elmúlt héten vettem részt a 31. katonaegészségügyi konferencián, amit a Magyar Katonai- Katasztrófa- orvostani Társaság (MKKOT) szervezett.¹⁰ Nagyon tetszett, hogy az új életműdíjasok laudációit a jelenleg hivatalban lévő utódok tartották. Vannak fegyvernemek (az egyik legjobb példa a győri légvédelmi rakétaezred), amelyek évente megrendezik a „nyílt napot”, ahová várják a fegyvernem képviselőit az egész országból. Nyilvánvalón számos ilyen jó példa van, amit mint „jógyakorlatot” össze kellene gyűjteni. De vannak rossz példák is. Hogy megint tábornoki példával kezdjem: az MH tábornoki klub rendezvényein 2005-től nem vehetnek részt nyugdíjas tábornokok. Gondok vannak a kegyeleti szertartás búcsúztatóival, hiányzik a katonai szervezetek történetének gondozása vagy az alakulatok és a nyugdíjas szervezetek közötti aktív kapcsolattartás. Különösen fáj az, hogy mennyire nem ismerik katonáink, bajtársaink még a közelmúltat sem. Y generációs vezérkari hallgatókat (alezredes, ezredes) tanítok, és mindig meglep, hogy milyen keveset tudnak a rendszerváltás utáni haderő-történetről, volt vezetőkről, fontosabb eseményekről. Ezen különféle bajtársi összefogások igyekeznek segíteni, mint például az Üllői úton 2023. szeptemberében felállított Emlékkő, amelyet a 110 éves katonai objektum és az otlélő szervezetek emlékének megőrzésére állítottak közösségi gyűjtés eredményeképpen.¹¹ A projekt vezetője, Buth Sándor ezredes most honvéd

8 *A Kiss Károly Hadtudományi Klub 40. éve.* (Összeállította és szerkesztette: Király László, Hausner Gábor.) Budapest: Magyar Hadtudományi Társaság, 2023. ISBN: 978-615-5954-16-0.

9 Címke: Adaptive Hussars 2023 - Honvédelem (honvedelem.hu) (Letöltés ideje: 2023. november 18.)

10 2023. november 22-én a Társaság XXV. jubileumi tudományos konferenciája – Magyar Katonai- Katasztrófaorvostani Társaság (mkkot.hu) (Letöltés ideje: 2023. december 17.)

11 Emlékhely. Az Üllői úti katonai emlékhely (Memento 1998–2008) avatási ünnepsége. 2023. szeptember 15. Emlékhely (youtube.com) (Letöltés ideje: 2023. december 17.)

veterán házra gyűjt, Szolidaritás Katonáinkkal Mozgalmat alapított, tör be azokba a „résekbe”, amelyet a HM emlékeztőpolitika nem fed le, vagy a közösségi szervezetek gyengébben végeznek.

A helyzeten csak akkor lehet változtatni, ha a nemzedékek közötti együttműködés teljes revízió alá kerül. Ehhez „világítótoronyra” és – Zrínyi Miklós metaforájával – „halhatatlan cédrusra”¹² van szükség. Kell egy új vízió, hogy a mostani helyzetben hogyan működjenek a HM / MH „hátszágát” alkotó érdekvédelmi és civil szervezetek, milyen irányban változzon az értékrend, kellenek-e új katonai erények, vagy a történelem során kialakultak megfelelnek-e a jelenlegi helyzetnek. De szükség van a „cédrusra” is, amely jól példázza a különleges katonai ethoszt, az állandóságot, a minden romlandóságot nélkülöző évezredes folytonosságot.

---

12 R. Várkonyi Ágnes metaforája: i. m. 16.